

CSODÁS BARÁTSÁGOK KEZDETE

A KELET-AFRIKAI REGIONÁLIS BIZTONSÁGI KOMPLEXUM HATÁRAINAK ÁTALAKULÁSA A 21. SZÁZADBAN

MARSAI VIKTOR

A kelet-afrikai térség regionális biztonsági komplexuma (Regional Security Complex – RSC) radikális átalakuláson megy keresztül napjainkban: a régió országai közötti interdependencia erősödik, ugyanakkor a térség határai kiterjedtek, és egyre inkább kapcsolódnak az Arab-félsziget, Észak- és Dél-kelet-Afrika politikai és biztonsági folyamataihoz. Bár még korai lenne új RSC-ről beszélni, egyértelmű, hogy elemzés korábbi földrajzi keretei már nem tarthatók fenn.

Elméleti bevezetés

A regionális biztonsági komplexumok (Regional Security Complexes – RSCs) elmélete a koppenhágai iskola meghatározó teoretikusa, Barry Buzan nevéhez kötődik. Buzan számos meghatározó innovációja – mint a szektoriális biztonságelmélet kidolgozása vagy a biztonságiasítás fogalmának bevezetése – mellett leginkább az RSC-elméletével járult hozzá a biztonsági tanulmányok és a nemzetközi tanulmányok fejlődéséhez. Buzan és társai – mint Ole Wæver – újítása az volt, hogy túllépett a hagyományos földrajzi és regionális megközelítésen (amely reneszánszát élte az 1970-es években), és reflektálva a globalizáció viszonyaira, illetve a biztonság változó – bővülő – fogalmára,² alapvetően az interdependencia alapján határozta meg az elemzés tárgyát képező entitásokat, nem pedig a földrajzi közelség vagy a hagyományos diplomáciai kapcsolatok alapján. Mindez azért is bírt nagy jelentőséggel, mert a 21. század dinamikus változó viszonyai között az előbbi elemek nagyon gyorsan – amint azt Kelet-Afrika esetében látni fogjuk, akár néhány év alatt is – radikális átalakuláson mehetnek keresztül. Az egész Földet behálózó kapitalista piacgazdaságnak, a haderők erőkitívó képességének, a kibertérnek vagy épp a globális kihívásoknak, mint a migráció vagy a terrorizmus köszönhetően a hagyományos földrajzi determináció gyengült, gondoljunk csak a Közel-Keleten megfigyelhető, különféle szinteken zajló (politikai, katonai, gazdasági, kulturális szektorok) nagyhatalmi vetélkedésre. Bár túlzás lenne a geopolitikai gondolkodás hanyatlásáról beszélni, sőt az inkább új virágkorát éli,³ a koppenhágai iskola RSC-elmélete sokkal inkább a nemzetközi és biztonsági tanulmányok konstruktivista

ágához kapcsolódik.⁴ Megint csak egy kelet-afrikai példánál maradva, míg a geopolitikai megközelítés értelmében az Ádeni-öböl és a Báb el-Mandeb ellenőrzése a nemzetközi kereskedelmi forgalom és a felvonulási területek miatt alapvető jelentőségű, addig a koppenhágai iskola RSC-elmélete azt vizsgálja, hogy a szorosok valóban képesek-e érdemi interakció felé – legyen az kooperáció vagy konfliktus – elmozdítani a különféle szereplőket, amelyek több szektort (biztonság, gazdaság stb.) is érintenek. Az például, hogy a kalózkodás ellen közösen lépnek fel a szereplők, önmagában még kevés ahhoz, hogy regionális biztonsági komplexumról beszéljünk.

Barry Buzan először 1983-as kötetében írt a regionális biztonsági komplexumokról, úgy határozva meg őket, mint „államok egy csoportja, amelyek elsődleges biztonsági megfontolásai kellő mértékben kapcsolódnak össze ahhoz, hogy nemzeti biztonságuk a másik figyelembe vétele nélkül értelmezhetetlen legyen.”⁵ Öt évvel később Ole Wæverrel írt közös munkájában Buzan túllépett az állam-, illetve katonai központú megközelítésen, és kiterjesztette azt több szereplőre és szektorra is. Ennek megfelelően az új definíció szerint a regionális biztonsági komplexum „entitások egy csoportja, amelyek fő biztonságiasítása, de-biztonságiasítása (desecuritisation), vagy mindkét területre vonatkozó folyamatai olyan mértékben kapcsolódnak össze, hogy biztonsági problémáikat a másik figyelembe vétele nélkül nem lehet érdemben elemezni vagy megoldani.”⁶ Az RSC fogalma alatt ma alapvetően ezt a definíciót értjük, és a szerzőpáros 2003-ban megjelent, a témát részletesen elemző monográfiája már ez alapján vizsgálta a nemzetközi biztonságot.⁷

Az elmélet ugyanakkor nem maradt mentes az ellentmondásoktól. Bár, mint láttuk, a szerzők kiterjesztették az RSC fogalmát a nem állami szereplőkre is, a vizsgálat központjában továbbra is az állam maradt. Ennek okát leginkább abban kereshetjük, hogy míg a modern, veszfáliai államok működési keretei és interakciói viszonylag könnyen leírhatók, így vizsgálhatók és elemezhetők maradtak, addig az egyéb entitások (nemzetközi vállalatok, NGO-k, terrorszervezetek, felkelőcsoportok) bevonása túlságosan komplexszé, emiatt töredezetté és bizonytalaná tette a kutatást. Ez a gyakorlati probléma ott jelentkezett elsősorban, ahol a veszfáliai típusú állammodellek a legkevésbé szilárdultak meg: vagyis a szubszaharai térség esetében.

Afrika és regionális biztonsági komplexumai

Az ezredforduló nem volt ideális időszak az afrikai politikai és biztonsági folyamatok elemzésére. Az 1990-es évek „sötét évtizede” sűrítve foglalta magába mindazokat a kihívásokat és fenyegetéseket, amelyekkel a kontinensnek hosszú távon szembe kell néznie, és olyan intenzitással mutatta meg őket Afrikának és a világnak, amely teljes mértékben eltorzította a szubszaharai térségre vonatkozó biztonságpercepciót. Az „afro-pesszimizmus” napjainkig meghatározza a földrészrel kapcsolatos közbeszédet, még akkor is, ha az elemzők és politikusok körében a 21. század első évtizedeiben egyre inkább felerősödött az „afro-optimizmus”, és ez esetenként a szélesebb nyilvánosság felé is lecsorog. Ráadásul Buzan és Wæver nem voltak afrikanisták, így eleve korlátozott ismeretekkel vágtak bele az afrikai RSC-k

elemzésébe. A két tényező egyenesági következménye volt, hogy a szubszaharai térség viszonylatában a szerzők lényegében a sötétben tapogatództak, és alapvetően egy strukturálatlan masszaként látták a kontinenst. A szerzőpáros alapvetően arra vezette vissza a problémát, hogy a veszfáliai állam hiánya lehetetlenné teszi a regionális biztonsági komplexumok elméletének vizsgálatát a „pesszimista paradicsomban”.⁸ Afrika kapcsán a szerzők is elismerték, hogy bizonyos fokú ellentmondásba kerültek önmagukkal, hiszen a „bővített” RSC-elmélet már szakított az államközpontúsággal, ugyanakkor azzal érveltek, hogy a kontinens viszonylatában úgylis elsősorban a belső, semmint az államok közötti dinamikák számítanak.⁹ Az is egyértelművé vált azonban, hogy legalábbis valamilyen fokú állami stabilitás nélkül egyszerűen nem lehet leírnia a földrészt az RSC-k keretein belül – nem elvi, hanem gyakorlati problémák miatt.

Buzan és Wæver legnagyobb tévedése – sok más szakértővel, beleértve az afrikánisták döntő többségét is – az volt, hogy alábecsülték a posztkoloniális afrikai állam stabilitását és fejlődőképességét.¹⁰ Éppen ezért a 2014-ben a Háda Béla és Tóth Péter szerkesztésében megjelent *Regionális biztonsági tanulmányok* kötetben a Hettyey András – Marsai Viktor szerzőpáros már igyekezett meghaladni és árnyalni a Buzanék által bemutatott képet. Bár a gyenge államiség problémája a túlnépesedés mellett¹¹ ma is a kontinens legnagyobb kihívása, már maga az a tény is sokat elárul, hogy – szemben az ezredforduló tájékával – ma már zömében nem „bukott”, hanem törekeny, gyenge államokról beszélünk. A szavakkal való bűvészkedésen és a politikai korrektségen túl¹² ennek jól tetten érhető gyakorlati okai vannak, nevezetesen, hogy számos korábbi bukott állam koherenciája, működőképessége fejlődött az elmúlt évtizedekben, beleértve olyan szereplőket is, mint Szomália vagy Nigéria.¹³

Ennek alapján körvonalazódott, hogy a regionális biztonsági komplexumok egy évtized alatt komoly strukturálódási folyamaton mentek keresztül, és a korábbi pre- és protokomplexumok integritása számottevően növekedett.¹⁴ Buzanék a szubszaharai viszonylatban csupán két teljes értékű RSC-vel számoltak és két protokomplexummal, kiegészítve rengeteg szigetelő-állammal (insulator) és a teljesen dezintegrálódott Közép-Afrikával, illetve a Száhellel.¹⁵ Ezzel szemben a Hettyey – Marsai szerzőpáros értékelése szerint Nyugat-Afrika is egyre inkább egy RSC-nek volt tekinthető, illetve az egyre stabilabb Kelet-Afrika mellett Közép-Afrika

Az „afro-pesszimizmus” napjainkig meghatározza a földrésszel kapcsolatos közbeszédet, még akkor is, ha az elemzők és politikusok körében a 21. század első évtizedeiben egyre inkább felerősödött az „afro-optimizmus”, és ez esetenként a szélesebb nyilvánosság felé is lecsorog.

viszonylatában is tetten érhető volt legalábbis egy prekomplexum megszületése – miközben a Kelet-Kongó köré szerveződő komplexum integritása a második kongói háború befejeztével jelentősen csökkent.¹⁶ Általánosságban megfigyelhető volt a kontinensnek egy északnyugat-délkelet tengely mentén történő kettészakadása: az ettől nyugatra eső államok koherenciája jelentősen növekedett az új évezredben, ugyanakkor ettől keletre továbbra is komoly konfliktusgócok (Kongói Demokrati- kus Köztársaság, Szomália, Dél-Szudán) maradtak.

Bár a regionális biztonsági komplexumok nem kapcsolódnak automatikusan a regionalista elméletekhez, az államok stabilizálódása mellett nem feledkezhetünk meg arról sem, hogy az Afrikai Unió 2002-es megszületéséhez vezető út és az AU Chartájában rögzített regionalizmus jelentős lökést adott a regionális integrációk megerősödésének. Ez az institucionalista-konstruktivista megközelítés egyrészt erősítette a már meglévő regionális integrációkat, másrészt újakat hozott létre. Bár az Afrikai Unió által meghatározott regionális blokkok nem feltétlenül esnek egybe a valós biztonsági-gazdasági komplexumokkal, azt, hogy ezek az elképzelések egyre inkább közelítenek egymáshoz, jelzi, hogy az egyes blokkok egyben biztonsági funkciókat is ellátnak (lásd a válságkezelésre létrehozott, az egyes regionális entitáshoz kapcsolódó Afrikai Készenléti Erők ügyét).¹⁷ Mindez azt is jelenti, hogy a jövőben valós hatással lehetnek az egyes komplexumok határaitra.

A kelet-afrikai regionális biztonsági komplexum

Ahogy a Hettyey – Marsai szerzőpáros már 2014-ben is jelezte,¹⁸ a kelet-afrikai biztonsági komplexum kapcsán komoly kihívást jelent annak határainak definiálása – sőt, már maga az elnevezés is. Buzan és Wæver ugyanis az „Afrika szarva” elnevezést használja, és ebbe beleérti az akkor még egységes Szudánt, Etiópiát, Eritreát, Dzsibutit és Szomáliát. A szerzőpáros erős interregionális összekapcsolódást vél felfedezni Ugandával, Egyiptommal, illetve az Öböl-államokkal, viszont Kenyára mint szigetelőállamra tekint, Tanzániát és Mozambikot pedig egyértelműen a déli komplexumba helyezi.¹⁹ Az entitás elnevezése és határainak vizsgálata ma sem könnyű vállalkozás, így a legegyszerűbb módja talán az, ha a „magterületről” kiindulva fejtjük fel az egyes rétegeket és igazoljuk a végső elnevezést.

A nemzetközi szakirodalomban valóban rendkívül elterjedt az „Afrika szarva” elnevezés. Bár ez a szűken vett földrajzi megközelítés szerint leginkább csak a szomálik lakta területeket foglalja magába, a térség kiváló ismerője, Christopher Clapham a teljes etióp és szomáli terület mellett ide sorolja még Eritreát, Dzsibutit és Dél-Szudán egy részét is. Ezt ő is sokkal inkább geopolitikai-történeti-kulturális, semmint földrajzi okokból teszi – nem beszélve arról, hogy Clapham nem fejt ki, miért hagyja ki ebből a felsorolásból Kenyát és Szudánt, és miért hagyja benne Dél-Szudánt.²⁰ Clapham ráadásul egyfajta centrum-periféria viszonyrendszert is felállít a régió belül, amelyek értelmében a magasföldeken élő civilizáció történései és hódításai alapjaiban határozták meg az alacsonyabb területeken élők mindennapjait, különösen az utóbbi kétszáz évben.²¹ Clapham Etiópia-központú megközelítését alátámasztja, hogy Addisz-Abeba a térség mindhárom nagy válságában (a szudáni-

dél-szudáni konfliktus, a szomáliai polgárháború, illetve az enyhülni látszó etióp-eritreai határvita) érintett valamilyen mértékben.²²

Buzan és Wæver könyvükben, mint említettük, Afrika szarvához számítják az akkor még egységes Szudánt, vagyis bővebb földrajzi keretet használnak, mint Clapham.²³ Ugyanakkor Marsai és Hettyey szerint Kenya is egyértelműen a komplexum részét képezi, gondoljunk csak olyan biztonsági kihívásokra, mint az as-Sabáb és más dzsihádisták csoportok előretörése, a kalózkodás vagy a Lamu–Dél-Szudán–Etiópia Transzport Korridor (LAPSSET, amelynek eredeti formában történő megvalósulása egyre valószínűtlenebb).²⁴ Hasonló megfontolásokból a szerző – Buzanékkal egyetértésben – a komplexumhoz sorolja mindkét Szudánt. Így azt mondhatjuk, hogy az általunk vizsgált regionális biztonsági komplexum egyértelműen magába foglalja Szudánt, Dél-Szudánt, Etiópiát, Eritreát, Dzsibutit, Szomáliát és Kenyát.

Mindez azért bír jelentőséggel, mert megmutatja, hogy az Afrika szarva elnevezés az elemzett RSC esetében túlságosan megtévesztő, és indokoltabb *kelet-afrikai* regionális biztonsági komplexumról beszélni. Ráadásul, ahogy látni fogjuk, a régió változó keretei még inkább indokolni fogják ezt az elnevezést.

A kelet-afrikai RSC változó határaitól – belső tényezők

A kelet-afrikai regionális biztonsági komplexum fentebb bemutatott formája nagyjából a 2010-es évekig volt megfigyelhető. Éles cezúrát természetesen nehéz vonni, de nagyjából ez az az időpont, amely környékén a térség belső, illetve a régióra ható külső folyamatok nagyban hozzájárultak az RSC és környezetének átalakulásához. Ez alapvetően azt jelentette, hogy a kelet-afrikai RSC-hez eddig kötődő, de alapvetően más biztonsági komplexumokhoz sorolt államok (Egyiptom, Jemen, Tanzánia, Uganda) kapcsolata szorosabbá vált a komplexummal, sőt az egyes államok „átcsúsztak” egyik komplexumból a másikba.

Ezt a folyamatot alapvetően két irányvonal mentén érdemes vizsgálni. Egyrészt, hogy milyen külső dinamikák (intervenciók), illetve belső folyamatok (pull-faktorok) járultak hozzá a viszonyok átrendeződéséhez. Másrészt, hogy ezek milyen földrajzi irányban érintették a komplexumot (jelen esetben észak, dél és északkelet). Jelen fejezet előbbi tényezők első elemét igyekszik röviden görcső alá venni. Az írás keretei és terjedelme nem teszi lehetővé, hogy valamennyi okot részletesen elemezzük, így csak a legfontosabbakra fogunk koncentrálni.

Ami a régió belső dinamikáit (pull-faktorok) illeti, amelyek egyfajta mágnesként vonzották a komplexumhoz eddig nem tartozó új játékosokat, illetve erősítették a meglévők közti koherenciákat, a következő tényezőket emelhetjük ki:

1. *A dzsihádisták csoportok regionalizációja.* Kelet-Afrika már az 1990-es években a radikális iszlamista csoportok kedvelt bázisává vált, gondoljunk itt Oszama bin Láden szudáni éveire, a nairobi és dar esz-szalámi amerikai nagykövetségek elleni terrortámadásokra, illetve az al-Ittihád al-Iszlámijja (AIAI) etiópiai és szomáliai akcióira. Az igazi minőségi változást azonban a szomáliai as-Sabáb 2005-ös megalakulása, majd 2006–7-es megerősödése jelentette. A szervezet nem

csupán mennyiségi (több ezer harcos), hanem minőségi (árnyékkormányzat, adószedés, kiterjedt területek feletti ellenőrzés) változást is hozott a kelet-afrikai radikalizmusban. Ráadásul a szervezet már megalakulásakor kiterjedt külföldi kapcsolatokkal rendelkezett.²⁵ Bár az idegen harcosok már a kezdet kezdetétől áramlottak a szervezethez, és Szomálián kívüli támadásokat már az AIAI is elkövetett a '90-es években, az as-Sabáb akkori emírije, Abu Zubejr Godáne 2013-ban komoly belső változtatásokat eszközölt annak érdekében, hogy a szervezet Szomálián kívül is képes legyen lecsapni, sőt önálló művelési képességeket alakítson ki. Ennek sikerét

olyan merényletek fémjelezék, mint a nairobi Westgate bevásárlóközpont elleni, legalább 67 halálos áldozattal járó támadás 2013-ban, a garisszai egyetemen elkövetett mészárlás 2015-ben, a 2014-ben megghiúsított addisz-abebai merénylet vagy a legutóbbi, 2019. januári újabb nairobi terrorakció.²⁶ Mindez azt jelentette, hogy 2016-ra Szomália mellett Kenya, Etiópia, Dzsubuti, sőt Uganda is belekerült a dzsihádisták működési területébe. Az International Crisis Group 2018 őszi elemzése azt is bemutatta, hogy a szélsőségesek miként vetették meg a lábukat Tanzániában.²⁷ A terjeszkedés eddigi legdélebbi elemét Mozambik jelenti, ahol 2017 ősze óta erősödtek fel a támadások.²⁸ Ez nem jelenti azt, hogy ezek mögött mind a szomáliai as-Sabáb vagy közvetlen fiókszervezetei állnának: Mozambik esetében egyelőre nem látszik a közvetlen kapcsolat. De az kétségtelen, hogy az as-Sabáb ideológiája, modus operandija jól tetten érhető a kelet-afrikai csoportoknál. Különösen aggasztó, hogy a kenyai biztonsági erők eredményes fellépése sok radikálist arra kényszerített, hogy Tanzániába tegye át a székhelyét, illetve, hogy a kenyaiak után a tanzániai fiatalok adják a szomáliai dzsihádistákhoz csatlakozó második legnagyobb külföldi csoportot.²⁹ Mindez azért is különösen aggasztó, mert amint az ENSZ Fejlesztési Programjának elemzése bemutatta, a szélsőséges csoportokhoz csatlakozás nem csupán ideológiai, hanem nagyon gyakran gazdasági-társadalmi-politikai kérdés. A marginalizált – gyakran vallási, etnikai – közösségek ugyanis az őket elnyomó többségi hatalom, illetve az általa fenntartott status quo ellen fellépő erőként látják ezeket a szervezeteket. Sokan pedig egyszerű karrierlehetőségként tekintenek a dzsihádistákra, akik egzisztenciát, fizetést és esetenként feleséget is adnak a toborzottnak – vagy legalábbis ezekkel a hamis ígéretekkel csábítják magukhoz őket.³⁰

A dzsihádisták szélsőségesek elleni harc szervezőerejét a kelet-afrikai RSC-re nézve bizonyítja, hogy a térség négy országa – Dzsubuti, Etiópia, Uganda és

Sokan pedig egyszerű karrierlehetőségként tekintenek a dzsihádistákra, akik egzisztenciát, fizetést és esetenként feleséget is adnak a toborzottnak – vagy legalábbis ezekkel a hamis ígéretekkel csábítják magukhoz őket.

Kenya –, illetve Burundi vesz részt számottevő – egyenként több ezer fős – katonai erővel az Afrikai Unió Szomáliai Műveletében (AMISOM). Az as-Sabáb elleni harc jelenleg mindegyik résztvevő ország legnagyobb külföldi katonai szerepvállalása – egyben 22 000 fős létszámával a jelenleg futó legnagyobb méretű válságkezelő és béketámogató művelet.³¹

A dzsihádisták csoportok esetében még egy elemet érdemes megemlítenünk, nevezetesen a Közel-Kelettel fenntartott kapcsolatokat. A külföldi harcosok, illetve a felszerelés egy része ugyanis egyértelműen Jemenen keresztül éri el Afrika szarvát.³² Ráadásul hasonlóan fontos az ideológiai hatás is: az al-Káida és az Iszlám Állam közti – a szíriai háborúban kezdődő – vetélkedés ugyanis a kelet-afrikai csoportok esetében is éreztette hatását, bár ellenkező előjellel: itt a dzsihádisták többsége továbbra is az al-Káida szövetségese maradt.³³

Összességében a fentebb bemutatott tényezők jól szemléltetik, hogy az iszlamista szélsőségesek tevékenysége jelentős mértékben meghatározza a térség államainak biztonságát, és erősíti egymás közti interdependenciájukat.

2. *Energiabiztonság.* Kevésbé látványos tényező, de legalább ennyire meghatározó az energiabiztonság kérdése. A kelet-afrikai térség államaiból sokáig egyedül Szudán, illetve Dél-Szudán folytatott jelentősebb mennyiségű fosszilisenergia-kitermelést, miközben a többi ország komoly importra szorult. A 2010-es évek feltárásai következtében aztán bizonyítást nyert az a feltételezés, hogy a kelet-afrikai regionális komplexum országai jelentős, eddig feltáratlan lelőhelyekkel rendelkeznek. Először Uganda, Kenya és Etiópia esetében került sor jelentős szénhidrogén-mezők feltérképezésére, amelyek a LAPSSET-projekt alapját is jelentették.³⁴ Hamarosan Tanzánia,³⁵ illetve Mozambik³⁶ esetében is komoly felfedezések történtek. Mindezek egyszerre vetítik elő azt a lehetőséget, hogy az eddig külső forrásoktól függő országok önellátók, sőt exportőrök lesznek, valamint azt a kihívást, hogy sikerül-e elkerülniük az erőforrás-átkot.³⁷ Ugyanakkor az ásványkincsek kiaknázása szoros együttműködést kíván a szereplőktől, legyen szó a vezetékekről, a finomítókról vagy a kikötői terminálokról. Nem véletlen, hogy korábban sosem látott, átfogó együttműködések kezdődtek a felek között.³⁸ Az energiaellátás stabilitása a gazdasági fejlődés és az életszínvonal-növekedés szempontjából is elengedhetetlen, hiszen mindkettő fokozott energiafelhasználással jár. Ráadásul a térség államainak népessége továbbra is intenzíven növekszik, ami tovább fokozza az igényeket. Éppen ezért a fosszilis energiahordozók mellett kiemelt jelentőséggel bír a zöldenergia is. Bár a fosszilis energiabumm árnyékában erről kevés szó esik, a térség világviszonylatban is kiemelkedő a zöldenergia-felhasználásban: Kenya esetében például a teljes energiafelhasználást 70 %-át a megújuló források – elsősorban geotermikus és vízienergia – adják,³⁹ Etiópia esetében pedig ez a szám 90 % fölött van.⁴⁰ Mindez azonban nem jelenti azt, hogy ne lenne égető szükség a fosszilis energiahordozókra: egyrészt a közlekedés és a szállítás rengeteg üzemanyagot használ, amelyet eddig külföldről importáltak, másrészt a dinamikusán bővülő lakosság, illetve életszínvonal

▲ *A Nílus Kairónál (a szerző felvétele)*

olyan energiaéhséget generál, amely még a fentebbi forrásokkal is alig elégíthető ki. Nem véletlen, hogy a térség potenciális vízienergia-tartalékaiért már évtizedekkel korábban megindult a verseny. Ebben „Afrika víztornya”, Etiópia áll az élen. Ugyanakkor a Kék-Níluson épülő Nagy Etióp Újjászületés Gát (GERD), illetve ennek kapcsán a Nílus vízfelhasználásnak kérdése olyan konfliktusforrás az alsóbb folyás országai – mindenekelőtt Egyiptom – felé, amely legalább olyan mértékben kapcsolja össze a térség államainak biztonságát, mint a fosszilis energiahordozók. Ráadásul, ahogy a szerző egy korábbi munkájában bemutatta, a Nílus vízhozamának felhasználása körüli viták erős egységfrontba kovácsolták össze a folyam vízgyűjtő-medencéjének szubszaharai államait.⁴¹ Minderről részletesen még a kelet-afrikai biztonsági komplexum északi kiterjedése kapcsán lesz szó.

3. *Helyi konfliktusok.* Ahogy korábban rámutattunk a térség kettő plusz egy aktív és egy befagyott konfliktusgóca is fontos integráló erő. A szudáni-dél-szudáni válságóc nem értelmezhető egymás nélkül, legyen szó akár a két ország közti feszültségekről vagy azok belső konfliktusairól. Ugyanakkor a 2013 óta tartó dél-szudáni polgárháború, illetve az azt kísérő humanitárius válság jól megmutatta a térség országainak egymásra utaltságát: a UNHCR adatai alapján 2018 végén 2,27 millió dél-szudáni menekült élt a környező államokban, zömében Szudánban (852 ezer), Ugandában (789 ezer), Etiópiában (422 ezer), illetve kisebb mértékben Kenyában (115 ezer) és a Kongói Demokratikus Köztársaságban (96 ezer).⁴² A menekültek földrajzi elhelyezkedése rávilágít az RSC kiterjedésére: a szomszédos Közép-afrikai Köztársaságba például nem mennek az emberek,

illetve a KDK felé is alig az érintettek 4 %-a. Ugyanakkor, ha figyelembe vesszük, mely országok (Etiópia, Uganda, Szudán, Kenya) folytak bele különféle mértékben – nem mindig pozitív előjellel – a konfliktusba, illetve, hogy mely szervezet játssza a főszerepet a rendezési kísérletekben (a kelet-afrikai Kormányközi Fejlesztési Hatóság – IGAD), akkor jól körvonalazódik a közös biztonsági probléma. Különösen, hogy a legutóbbi tervek alapján a Dél-Szudánba telepítendő, az ENSZ-műveletet kiegészítő IGAD-misszióba Szomália és Dzsibuti is küldeni fog katonákat.⁴³

A másik válságócot, a szomálit a radikális csoportok kapcsán már részben bemutattuk, illetve a kalózkodás kapcsán még kitérünk rá, így a térség államainak biztonságára gyakorolt hatását nem szükséges tovább boncolgatnunk. A harmadik válságóc, az etióp-eritreai történetében az elmúlt évben pozitív változás állt be, amikor az új etióp miniszterelnök, Abij Ahmed békejobbot nyújtott Iszajász Afeverki eritreai elnöknek. Bár a megállapodással kapcsolatban vannak még tisztázatlan technikai kérdések (mindenekelőtt a határ demarkációja), az Addisz-Abeba és Aszmara közti megbékélés fontos hatással van a térségre – ez esetben pozitív előjellel. Mindez pontosan látszódott az elmúlt hónapok diplomáciai földcsuszamlásai során. Ilyen volt az Abij, Iszajász, illetve a szomáli elnök, Mohammad Abdullah Mohammad Farmadzso részvételével megrendezett találkozó, amelyen a két utóbbi normalizálta az országaik közt 2007 óta meglehetősen feszült kapcsolatot.⁴⁴ Azt, hogy a találkozó több volt pusztá puhatólódzásnál, jelezte, hogy a felek erőfeszítéseinek köszönhetően 2018 novemberében az ENSZ Biztonsági Tanácsa megszüntette az Eritreával szemben egy évtizeddel korábban, az as-Sabáb támogatása miatt életbe léptetett szankciókat.⁴⁵ Az etióp-eritreai közeledés elősegítette az eritreai-dzsibuti kapcsolatok normalizálódását is, amelyet a 2008-as határháború terhelt meg.⁴⁶

Végül, bővítve az elemzési kereteket, meg kell említenünk a jemeni háborút is. Az Ádeni-öböl túlszéljén zajló konfliktus ugyanis befolyásolja Kelet-Afrika folyamatait, ha nem is úgy és olyan mértékben, mint az előző három válság-övezet. Ennek oka kettős. Egyrészt a háború felértékelte a térség geopolitikai jelentőségét, hiszen Afrika szarva kiváló bázisokat tud biztosítani az arab koalíciós erők számára a jemeni hadműveletekhez. 2015 őszétől kezdve az Egyesült Arab Emírségek komoly tengerészeti- és légbázist alakított ki az eritreai Asszab kikötőjénél hadihajói, illetve csapásmérő és felderítő repülőgépei számára. A műholdfelvételek tanulságai szerint a bázist az Emírségek logisztikai elosztóközpontként is használja, erről tanúskodik a Lecler harcokcsik és DENEL G-6-os önjáró tarackok jelenléte.⁴⁷ Ugyanez a bázisdiplomácia érhető tetten a szomáliföldi Berbera kikötője esetében, ahol Abu Dzabi – megegyezve a szakadár terület kormányzatával – szintén katonai bázis kialakítása mellett döntött.⁴⁸ Eközben Törökország Mogadishuban hozott létre katonai támaszpontot a szomáli kormányerők kiképzésére,⁴⁹ Dzsibuti pedig már régóta szolgál bázisul a térségen kívüli, de a régió ügyiben érdekelt nagyhatalmaknak: jelen pillanatban amerikai, francia, olasz, japán és kínai katonai támaszpont is található az országban.⁵⁰

Másrészt a térség országai – nyíltan vagy titokban – jelentős létszámú erővel járulnak hozzá a műveletekhez. Eritrea,⁵¹ Szudán⁵² és Szomália⁵³ konzervatív becslések szerint is több ezer katonát küldött a szaúdi vezetésű koalíció támogatására, de – meg nem erősített – híresztelések kaptak szárnyra csádi és ugandai zsoldosokról is.⁵⁴ Később pedig beszélünk a jemeni háború és a migráció kapcsolatáról is.

4. *Kalózkodás.* Bár a kalózkodás jelentősen visszaszorult az elmúlt években, a szakértők arra figyelmeztetnek, hogy a csoportok továbbra is jelen vannak, és a biztonsági rendelkezések – mint a szomáli partmenti vizek elkerülése – elhanyagolása esetén képesek támadások végrehajtására, amint azt a 2018 őszi példák is mutatták.⁵⁵ A csúcspontján a kalózkodás a teljes kelet-afrikai régió hajózását érintette az Ádeni-öböltől kezdve a Mozambiki-csatornáig,⁵⁶ rávilágítva az érintett államok – Jemen, Szomália, Kenya, Dzsibuti, kisebb mértékben Tanzánia – csekély tengerészeti képességére. Az EU által elindított Regionális Tengerészeti Képességfejlesztés ugyan javított valamelyest a helyzeten, de az igazi megoldást az jelentette, hogy a kereskedelmi társaságok fegyveres kontraktorokat telepítettek hajóikra.⁵⁷ Azt, hogy a probléma valós, jelzi, hogy a régió államait tömörítő Kormányközi Fejlesztési Hatóság által elindított Biztonsági Szektor Program (IGAD SSP) négy kiemelt témájának egyike a szállítási útvonalak védelme és a kalózkodás elleni küzdelem.⁵⁸

5. *Irreguláris migráció, embercsempészet és menekültek.* A migráció szintén a térség államainak biztonságát összekapcsoló kérdés. A fentebb említett IGAD SSP, illetve a Sahan Research egyik első közös tanulmánya épp az irreguláris migrációra koncentrált.⁵⁹ A térség egyszerre kiindulópontja (Szomália, Dél-Szudán, Szudán, Eritrea, Etiópia), elosztóközpontja (Kenya, Etiópia) és tranzitútvonala (Etiópia, Szomália, Dzsibuti, Szudán, Tanzánia) az irreguláris migrációnak. Ugyanakkor talán épp az irreguláris migráció mutatja leginkább a kelet-afrikai regionális komplexum táguló határait, valamint összekapcsolódását más RSC-kel: az irreguláris migráció ugyanis mind az Ádeni-öböl túlsó partja, mint Észak-Afrika, mind Dél-Afrika felé számottevőnek mondható.⁶⁰

Az irreguláris migráció jelentős részét teszik ki a különféle konfliktusok elől menekülők. Miközben egyes líbiai felmérések azt mutatják, hogy az ott tartózkodó migránsok akár 80-90 %-a is gazdasági okokból hagyta el szülőföldjét, a két nagy kelet-afrikai konfliktusgóc, az elmúlt években fokozódó etiópai etnikai összeütközések, illetve a jemeni háború jelentős menekültpopuláció kialakulásához járult hozzá. Csak a nemzetközi menekültek száma egymillió fővel nőtt 2017 során (3,3 milliőről 4,3 millióra),⁶¹ míg Etiópiában 2018-ra a belső menekültek száma megközelítette a 3 milliót.⁶² A helyzet sajátos paradoxona, hogy a kelet-afrikai államok belső problémái ellenére a jemeni – nem feltétlenül helyi állampolgárságú – menekültek egy része Afrika szarva felé veszi az irányt,⁶³ Etiópiába pedig egyre több szíriai érkezik.⁶⁴ Az irreguláris migrációt

segítő és más illegális tevékenységeket is végző (fegyver-, kábítószercsempészet, kalózkodás) szervezett bűnözői csoportok elleni fellépés szintén az IGAD kiemelt céljai között szerepel.⁶⁵

6. *A határok problémája.* Mindez átvezet már minket a határok kérdéséhez. Ez leginkább két területen mutat specifikumot. Egyrészt a térségben több vitatott hovatartozású területet is találunk, gondoljunk csak a két Szudánt közti Abyei-re, illetve a nagyjából 1200 kilométernyi máig ki nem jelölt határszakaszra. De ide tartozik a kenyai-dél-szudáni-etióp hármashatár találkozásánál fekvő Ilemi-háromszög⁶⁶ vagy a már korábban említett etióperitrei határtérség is. Mindez komoly feszültségforrás az egyes országok között – bár az elmúlt években a felek ezt inkább kooperációval, semmint erővel igyekeztek feloldani.

Másrészt a nyitott határok megkönnyítik a különféle biztonsági kihívások regionális terjedését, annál is inkább, mert – amint azt láthattuk korábban – mind a dzsihádisták szervezetek, mind a különféle szervezett bűnözői csoportok transznacionalizálódtak. Az IGAD államai ezért egyre inkább közösen próbálnak fellépni ezen kihívásokkal szemben. Az intézményi lépések (IGAD SSP) mellett ennek leginkább látható jele az az erőfeszítés, ahogy az egyes államok különféle bizottságok létrehozásával igyekeznek megszilárdítani a határellenőrzést, visszaszorítva ezzel a határokon átnyúló illegális tevékenységeket.⁶⁷

7. *Klímaváltozás – klímabiztonság.* A kelet-afrikai térséget különösen súlyosan érintik a klímaváltozás hatásai, ami egyben jól mutatja az egyes biztonsági szektorok közti interdependenciát.⁶⁸ Ennek okai szorosan összefüggnek a dinamikus növekvő népességgel, illetve azzal, hogy a rendszerben eleve nincsenek érdemi tartalékok. Bár egyes országok – különösen Etiópia – komoly erőfeszítéseket tett a katasztrófák elkerülése érdekében, amint azt a 2015–18 közötti aszályok mutatták, még az éltanulónak tekintett Addisz-Abeba is csak erőteljes külső támogatással képes lépést tartani a demográfiai nyomás és a gyorsan változó klíma kettős nyomásának.⁶⁹ Ennek tükrében nem meglepő, hogy a közelmúlt kevés kiterjedt éhínségének egyike épp Szomáliát érte 2011-ben, amelyben legalább 260 000 ember veszítette életét, illetve, hogy 2017 végén az ENSZ egyetlen akut éhínséget tartott számon Földünkön – a dél-szudáni humanitárius katasztrófát.⁷⁰

Talán épp az irreguláris migráció mutatja leginkább a kelet-afrikai regionális komplexum táguló határait, valamint összekapcsolódását más RSC-kel: az irreguláris migráció ugyanis mind az Ádeni-öböl túlsópartja, mint Észak-Afrika, mind Dél-Afrika felé számottevőnek mondható.

▲ *Farmgazdálkodás a Mombasa fölötti Ribe vidéken. Az erdők kivágása, a klímaváltozás és a nem szakszerű földhasználat következtében az egykor termékeny vidék degradációja folyamatos.*

A klímaváltozás meghatározó szerepet játszik a térség fegyveres konfliktusaiban⁷¹ éppúgy, mint a migrációs folyamatokban vagy az energiabiztonságban: 2017 elején például Kenyában jelentősen korlátozni kellett az elektromosáram-fogyasztást, mert a szárazság és az alacsony vízállás miatt a vízierőművek nem tudtak elegendő áramot termelni.⁷² Mindezek miatt sokan megkérdőjelezzik azt is, hogy a Nagy Etióp Újjászületés Gát valóban képes lesz-e kihasználni teljes termelőkapacitását, vagy annak jelentősége a csökkenő csapadékatlagok és a Nílus alsóbb folyásánál fekvő országok igényei miatt kiaknázatlan marad.⁷³

A klímaváltozás a tapasztalatok szerint nem csupán kevesebb csapadékot, de kiszámíthatatlanabb és szélsőségesebb időjárást is hoz a térségbe. Ennek tüneteinek leginkább az áradások, amelyek jelentős pusztítást visznek végbe a régióban.⁷⁴

Mindezek következtében az IGAD és a külső donorok igyekeznek nemzetközi összefogással választ találni a klímaváltozás okozta kihívásokra, például országon belüli, illetve határokon átnyúló vándorlási útvonalakat kialakítani a nomádok számára, víztározókat létesíteni, javítani a vízgazdálkodáson.⁷⁵ Mindezek a projektek azonban egyelőre sokkal inkább tervek, mint megvalósult beruházások formájában léteznek, és csak mérsékelni, nem pedig megoldani tudják a klímaváltozás okozta problémákat.

Külső faktorok

A korábbiakban részletesen bemutattuk azokat a faktorokat, amelyek a kelet-afrikai államok biztonsága számára egytől egyig determináló elemek, így meghatározzák a regionális biztonsági komplexumot, illetve annak belső dinamikáit. Ugyanakkor nem feledkezhetünk meg arról sem, hogy az RSC bővülő határai, illetve a változó geopolitikai viszonyok miatt az egyes külső tényezők is meghatározó szerepet játszanak a vizsgált komplexum működésében, sőt egyes esetekben ezek a szereplők olyan mértékben vonódnak bele a kelet-afrikai RSC-be, hogy felmerül a kérdés, nem annak részét képezik-e. Ebben a fejezetben egyelőre csak a külső faktorokat vesszük górcső alá, és az ezt követő, befejező részben teszünk kísérletet az összegzésre és annak értékelésre, milyen mértékben is bővült ki a komplexum.

- 1. Gazdasági versengés:* A kelet-afrikai térség dinamikusán növekvő lakossága és gazdasági komoly tökevonzó-képességgel bírnak. Az elmúlt évtizedek óvatos, sőt sokszor kifejezetten pesszimista várakozásai után jelenleg komoly gazdasági verseny folyik a külső szereplők részéről a nagy üzletek reményében. 2017-ben egyetlen év alatt 82 %-kal nőtt a térségbe érkező külföldi közvetlen tőkebefektetés (FDI) aránya, megközelítve a 8 milliárd USD-t, amivel Kelet-Afrika a kontinensre érkező teljes FDI 30 %-át fölözte le.⁷⁶ A hatalmas infrastrukturális, telekommunikációs, energetikai, illetve mezőgazdasági projektek minden korábbinál szorosabbra fűzték a viszonyt a régió államai és a külső befektetők között. Míg esetenként ez nem mutat túl a piacok diverzifikálásán, más helyzetekben a befektetések mértéke már komoly interdependencia – vagy épp egyoldalú függőség – kialakulásához vezetett.⁷⁷ Az egyes stratégiai ágazatokért való versengés pedig gyakran alapjaiban határozza meg a térség biztonságát, gondoljunk csak Szomália esetében a berberai kikötőfejlesztést kísérő diplomáciai és esetenként fegyveres küzdelemre.⁷⁸
- 2. Geopolitikai küzdelem és bázisépítés.* A fentebbi gazdasági versengést egészíti ki a térségi befolyás újrendezéséért folyó geopolitikai küzdelem. Ennek leglátványosabb eleme az elmúlt évek már korábban említett bázisdiplomáciája, amelynek felerősödésében fontos szerepet játszott a jemeni háború. A szudáni Szavákin szigetétől az eritreai Asszabon át Mogadishuig a különféle államok soha nem látott tempóban építették ki katonai jelenlétüket a térségben: különösen igaz ez az Emírségekre, illetve Törökországra. Ezek az erőfeszítések kéz a kézben járnak a diplomáciai, gazdasági és kulturális aktivitással, gondoljunk csak a Török Együttműködési és Koordinációs Ügynökségre (TIKA) vagy a növekvő számú diplomáciai látogatásra. Törökország, Katar, az Emírségek, Szaúd-Arábia és Egyiptom – a kilencvenes és a kétezres évek viszonylagos passzivitása után – újult lendülettel látott hozzá, hogy növelje befolyását a régióban, és ez szemmel láthatóan sikerült is – elsősorban a nyugati szereplők kárára.⁷⁹
- 3. Ideológiai küzdelem.* A fentebbi tényezőkhöz szorosan kapcsolódik a térségben élő muszlim közösségek „lelkének” megszerzéséért folyó ideológiai küzdelem,

amely a legfelső politikai szintet is eléri. A leglátványosabb törésvonal – illetve külső befolyás – a Muszlim Testvérek ideológiai örökségét képviselő török, katari és kisebb mértékben szudáni vezetés, illetve az ezek ellen fellépő szaúdi-emírségeki-egyiptomi tengely között húzódik. Bár az egyes államok közti küzdelemre a fentebbiekben már rámutattunk, fontos hangsúlyoznunk, hogy a geopolitikai realitásokon túl ez az ideológiai szál önálló erővel bír, hiszen a geopolitika önmagában nem magyarázná például a katari válság kirobbanását. A leginkább szenvedő alanya ennek a konfliktusnak Szomália, és egyértelmű, hogy a vetélkedés nagyban hozzájárul az ország törékeny stabilitásának aláásásához.⁸⁰

A bővülő kelet-afrikai biztonsági komplexum

A korábbiakban elemeztük, melyek azok a külső és belső dinamikák, amelyek hozzájárulnak a kelet-afrikai regionális biztonsági komplexum földrajzi kereteinek megváltozásához. Bár sok esetben csupán a folyamat elején tartunk, ebben az utolsó részben megpróbáljuk összegezni ezeket a változásokat a három irány, észak, északkelet és a déli térség viszonylatában.

1. *Észak.* A kelet-afrikai RSC magterületének meghatározása során bemutattuk, hogy annak északi határa Szudán. Csakhogy több olyan tényezőt is találtunk, mindenképp a Nílus vízfelhasználásának kérdését, amely azt mutatja, hogy Egyiptom biztonsága szorosan összekötődik Kelet-Afrikával – olyannyira, hogy

▲ *A Camp Jazeera Mogadishuban, ahol az EU a somáli erők kiképzését folytatja.*

ezen tanulmány írója szerint Kairó számára a legnagyobb biztonsági kötődés egyértelműen a szubszaharai Afrika felé mutat. Ez a radikális paradigmaváltás még messze nem érhető tetten sem az egyiptomi külpolitikában, sem a stratégiai gondolkodásban.⁸¹ Ez érthető: Egyiptom továbbra is a – leginkább fikciószerűen létező – „arab világ” és a Közel-Kelet meghatározó államaként látja magát. Ugyanakkor Kairónak fel kell tennie a kérdést, hogy mely kihívás a legmeghatározóbb a számára: a tőle távoli Irán, a szíriai konfliktus, a líbiai válság, vagy épp 100 milliós, évente kétmillió fővel növekvő lakosságának megfelelő mennyiségű vízzel való ellátása. Nem becsülve le az előbbi kihívásokat sem, a válasz alighanem továbbra is az utóbbi. És akkor még nem beszéltünk a migráció kérdéséről, amely szintén kulcsprobléma. 2016-ban egy egyiptomi diplomata arról beszélt a szerzőnek, hogy szemben azokkal a híresztelésekkel, melyek szerint Kairó az addisz-abebai kormányzat megdöntésén munkálkodik annak érdekében, hogy késleltesse a GERD építését, Etiópia stabilitása meghatározó Egyiptom számára, mert fontos szigetelő a kelet-afrikai migráció szempontjából, és az ország destabilizációja esetén milliók indulhatnak meg Észak-Afrika felé.⁸²

Mindezek miatt a szerző Egyiptomot egyre inkább a kelet-afrikai biztonsági komplexum felé konvergáló entitásnak tekinti, amely természetesen jelentős kapcsolatokkal bír a Magreb, illetve a Közel-Kelet felé. Kairó kapcsolódását a három RSC felé hozzávetőlegesen 45% (Kelet-Afrika), 25% (Magreb) és 30% (Közel-Kelet) arányban határozza meg a szerző, folyamatos erősödő déli kötődéssel. Annál is inkább, mert a jelenlegi közel-keleti kapcsolatok – mindenképp a Szaúd-Arábiával fenntartott viszony – is ezt erősíti. A közelmúltban létrehozott, meglehetősen hosszú nevű Vörös-tengeri és Ádeni-öböli Arab és Afrikai Parti Államok (AARSGA) szövetségéről még korai lenne erős állításokat tenni. Ugyanakkor az Egyiptomot, Jordániát, Szaúd-Arábiát, Jement, Dzsibutit, Eritreát – és egyelőre megfigyelőként Szomáliát – tömörítő kezdeményezés is az átalakuló viszonyrendszerre hívja fel a figyelmet: arra, hogy a korábban jórészt intaktnak tekintett közel-keleti RSC diverzifikálódik, és az Arab-félsziget, illetve Kelet-Afrika közti interdependencia erősödik.

2. *Az északkeleti irány.* Ezzel el is jutottunk az északkeleti irányhoz, az Arab-félszigethez. A térség államai esetben még nem beszélhetünk olyan erős kötődésről, mint Egyiptom kapcsán. De a jemeni háború, a katari-szaúdi viszály vagy a geopolitikai pozíciószerezés kapcsán már láthattuk, hogy Szaúd-Arábia, az Egyesült Arab Emírségek, Katar, illetve Jemen milyen mértékben folynak bele Kelet-Afrika ügyeibe. Ennek a befolyásnak beszédes jele, hogy Abij Ahmed etióp miniszterelnök hatalomra kerülése után a feloldhatatlannak tűnő etióp-eritreai szembenállást nem ENSZ, amerikai vagy Afrikai Uniók fellépésével, hanem szaúdi közvetítéssel sikerült orvosolni,⁸³ vagy hogy a csödközeli etióp költségvetést az Abu Dzabitol kapott hitel és készpénz mentette meg.⁸⁴ Az, hogy az Öböl államainak kelet-afrikai kapcsolatai egyre erősödnek, visszavezethetők a szíriai konfliktusból való kiszorulásra is, amelynek következtében

Rijád és Doha új terepet keresett politikai és gazdasági pozíciói erősítésére. Ebben a kontextusban nem feledkezhetünk meg Törökországról sem, amely lényegében a 2000-es évek óta folytat következetes Afrika-politikát. Fontos ugyanakkor megkülönböztetnünk egymástól az interdependenciák mértékét: Ankara ugyan fontos szereplő a térségben, de a biztonság szempontjából itt nem beszélhetünk kölcsönösségről, mint Egyiptomnál. Ugyanez vonatkozik az Öböl-államaira is: az ő egyéni döntéseik sokkal inkább határozzák meg a kelet-afrikai RSC történéseit, mint fordítva. Ez még Jemen esetében is igaz, amely leginkább kapcsolatban van Afrika szarvával. Mindezeket összegezve megállapíthatjuk, hogy bár az elmúlt években egyértelműen erősödött a szereplők közti biztonsági függőség, még korai lenne azt állítani, hogy az Emírségek vagy Katar „átcúsózt” volna a kelet-afrikai RSC-be. Ugyanakkor érdemes észben tartanunk, hogy amennyiben a jelenlegi tendenciák fennmaradnak, ez akár már évtizedes távlatban is bekövetkezhet.

3. *A déli irány.* Az elmúlt évtizedek a kelet-afrikai RSC déli-délkeleti irányában is alapvető változást hoztak. Ennek legfontosabb eleme a korábban már bemutatott dzsihadista előretörés, a tengeri útvonalak biztonságának kérdése, az energetikai forradalom, illetve az infrastrukturális projektek. Mindezek alapján ma már nehezen kérdőjelezhető meg, hogy Uganda a kelet-afrikai RSC részévé vált csakúgy, mint Tanzánia. Mozambik esetében még nem ennyire egyértelmű az átcúszás a dél-afrikai RSC-ből a kelet-afrikába: bár a folyamat előrehaladott állapotban van, a szerző most Maputo 50-50%-os függőségével számol a két RSC között.

Bár Burundi, Ruanda, a Közép-afrikai Köztársaság vagy a KDK egyes elemekben kötődik a kelet-afrikai RSC-hez (pl. a Nílus vízfelhasználása kapcsán), ezek az államok egyértelműen a közép-afrikai prekomplexum részét képezik.

Mindezeket összegezve tehát megállapíthatjuk, hogy a kelet-afrikai regionális biztonsági komplexum a magállamok (Szudán, Dél-Szudán, Eritrea, Etiópia, Dzsi-buti, Szomália, Kenya) mellett mára magába olvasztotta Ugandát, Tanzániát, illetve nagyrészt Egyiptomot és Mozambikot, valamint jelentősen növelte saját és az Arab-félsziget államai közti interdependenciát. A bemutatott folyamatok ráadásul az RSC tagjai közti függőség, illetve az Öböl államaival való kapcsolatok erősödését vetítik elő, amely magában hordozhatja a komplexum további bővülésének lehetőségét.

Mindennek jelentősége túlmutat pusztán elméleti köldöknézésen. Mind az RSC-n belüli, mind kívüli szereplők számára alapvető jelentőségű, hogy megtalálják helyüket a nap alatt, és a múltban kialakított, jól begyakorolt, de mára idejétmúlt geopolitikai és biztonsági keretek helyett alkalmazkodjanak az új viszonyokhoz. Különösen igaz ez Egyiptomra, amely továbbra sem képes szabadulni az „arabáság” és a Közel-Kelet délibábjától, miközben legfontosabb biztonsági kihívásai megegyeznek a kelet-afrikai államokéval. De ugyanilyen fontos ez például Tanzánia esetében, amelyet eddig jórészt felkészületlenül ért a dzsihadista csoportok előretörése.

Európa és benne hazánk számára az a legfontosabb tanulsága az elemzésnek, hogy elmúltak azok a békés idők, amikor Kelet-Afrikában az Egyesült Államok mellett az európai – általában volt gyarmatosító – hatalmak játszották a főszerepet. Az olyan erős játékosok bevonódása, illetve megjelenése a térségben, mint Egyiptom, Törökország, Szaúd-Arábia, az Emírségek vagy Kína alapjaiban rendezték át az RSC viszonyait, és számos olyan rést töltek be például az infrastruktúra vagy az alapvető szolgáltatások (élelmiszeripar) terén, amelyet a nyugati játékosok elmulasztottak. Ha az európai pozíciók további gyengülését el akarjuk kerülni, akkor számolnunk kell a régiót övező növekvő külső érdeklődéssel, és ismét fokoznunk kell kelet-afrikai elkötelezettségünket – nem csupán szavakban és szimbolikus gesztusokban, de befektetésekben és politikai fellépésben is. ☀

▲ A kínaiak által épített új Nairobi-Mombasa vasútvonalon a másodosztály utasait is hostessek kísérik.

Jegyzetek

- 1 Az elemzés a Bolyai+ Felsőoktatási Fiatal Oktatói, Kutatói Ösztöndíj (ÚNKP-18-4) támogatásával készült.
- 2 Minderről lásd: Barry Buzan – Ole Wæver – Jaap de Wilde: *Security: A New Framework for Analysis*. Lynne Rienner Publishers, London, 1998. Magyarul a témával részletesen foglalkozik: Gazdag Ferenc (szerk.): *Biztonsági tanulmányok – Biztonságpolitika*. ZMNE, Budapest, 2011, illetve: Gazdag Ferenc – Remek Éva: *A biztonsági tanulmányok alapjai*. Dialóg Campus, Budapest, 2018.
- 3 Lásd például Szilágyi István: *Geopolitika*. Publikon, Pécs, 2013.
- 4 Barry Buzan – Ole Wæver: *Regions and Powers*. Cambridge University Press, Cambridge, 2003. 4.o.
- 5 Barry Buzan: *People, States, and Fear*. Wheatsheaf, Brighton, 1983., 106.o.
- 6 Buzan – Wæver 2003, 44.
- 7 Lásd Buzan – Wæver 2003.
- 8 Uo. 219.
- 9 Uo. 228-229.
- 10 Erről az átalakulásról lásd Tarrósy István: *Kelet-Afrika a fejlődés útján*. Publikon, Pécs, 2011.
- 11 Lásd Pásztor Szabolcs: *Demográfiai trendek a szubszaharai régióban*. In Biedermann Zsuzsanna – Kiss Judit (szerk.): *Szubszaharai Afrika gazdasága a 21. században*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2017., 35-56.
- 12 Erről a problémáról lásd Marsai Viktor: *A 2014-es jubileumi Fragile (Failed) States Index és tanulságai*. *Nemzet és Biztonság*, 2014/4. szám, 30-36.
- 13 *Somalia no longer a failed state, just a fragile one, says UN*, 2015.12.23. Forrás: <https://www.theguardian.com/world/2015/dec/23/somalia-no-longer-a-failed-state-just-a-fragile-one-says-un> (2019.01.21.)
- 14 Hettyey András – Marsai Viktor: *Afrika és a regionális biztonsági komplexumok elmélete*. In: Háda Béla – Tálás Péter: *Regionális biztonsági tanulmányok*. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 2014., 189-206.
- 15 Buzan – Wæver 2003., 231.
- 16 Hettyey – Marsai 2014., 197-203.
- 17 Tarrósy István: *Térségi biztonsági kérdések és megoldások az afrikai kontinensen – az Afrikai Unió és a Regionális Gazdasági Közösségek (RECS) biztonsági architektúrája*. *Afrika Tanulmányok*, 2018/I-III. szám, 5-30., különösen 22-25.o.
- 18 Hettyey – Marsai 2014., 199-200.
- 19 Buzan és Wæver 2003., 231.
- 20 Christopher Clapham: *The Horn of Africa. State Formation and Decay*. Hurst and Company, London, 2017., 9-14.
- 21 Clapham 2017., 1-2.
- 22 Hettyey – Marsai 2014., 202.
- 23 Buzan – Wæver 2003., 231.
- 24 *East Africa's pipeline politics in 2016*. 2016.01.15. Forrás: <https://globalriskinsights.com/2016/01/east-africas-pipeline-politics-in-2016/> (2019.01.23.)
- 25 Stig Jarle Hansen: *Al-Shabaab in Somalia*. Hurst, London, 2013., 2-3., 42-43.
- 26 A legutóbbi támadásáról lásd: *Kenya attack: 21 confirmed dead in DusitD2 hotel siege*. 2019.01.16. Forrás: <https://www.bbc.com/news/world-africa-46888682> (2019.01.23.). A korábbiakról és az as-Sabáb regionalizációjáról részletesen: *Al-Shabaab as a Transnational Security Threat*, IGAD ISSP – Sahan, 2016.02., Forrás: <http://www.igadssp.org/index.php/documentation/reports/igad-report-al-shabaab-as-a-transnational-security-threat?layout=table> (2019.01.23.); Marsai Viktor: *A radikális iszlamista csoportok Kenyában – az as-Sabáb regionalizációja*. *Külügyi Szemle*, XVII. évf. 1. szám (2018 tavasz), 106-122.;

- Marsai Viktor: Régi-új frontvonalak: Etiópia és a szélsőséges iszlamisták, [online], SVKK Elemzések 2017/17. Forrás: http://archiv.netk.uni-nke.hu/uploads/media_items/svkk-elemzesek-2017-17-etioopia-es-a-szelsoseges-iszlamistak-marsai-v.original.pdf (2019.01.23.)
- 27 Al-Shabaab Five Years after Westgate: Still a Menace in East Africa. 2018.09.21. Forrás: <https://www.crisisgroup.org/africa/horn-africa/kenya/265-al-shabaab-five-years-after-westgate-still-menace-east-africa> (2019.01.23.)
  - 28 Peter Fabricius: Is another Boko Haram or al-Shabaab erupting in Mozambique? 2018.06.14. Forrás: <https://issafrica.org/iss-today/is-another-boko-haram-or-al-shabaab-erupting-in-mozambique> (2019.01.23.)
  - 29 Al-Shabaab Five Years after... 15-18.o.
  - 30 Journey to Extremism in Africa. 2017. Forrás: <https://journey-to-extremism.undp.org/content/downloads/UNDP-JourneyToExtremism-report-2017-english.pdf> (2019.01.23.) 6.o.; lásd még erről Anneli Botha: Radicalisation in Kenya: Recruitment to al-Shabaab and the Mombasa Republican Council. 2014.09.04. Forrás: <https://issafrica.org/research/papers/radicalisation-in-kenya-recruitment-to-al-shabaab-and-the-mombasa-republican-council> (2019.01.23.); interjúk a kenyai biztonsági szektor szereplőivel, Nairobi, 2019. január.
  - 31 Az AMISOM-ról kiváló monográfiát írt, részletesen elemezve ezeket a kérdéseket: Paul D. Williams: Fighting for Peace in Somalia. Oxford University Press, Oxford, 2018.
  - 32 Hansen 2013, 42-43.
  - 33 Lásd erről: Marsai Viktor: Scramble for the Horn of Africa – Al-Shabaab vs. Islamic State, CSDS Analysis 2018/2. Forrás: [https://svkk.uni-nke.hu/document/svkk-uni-nke-hu-1506332684763/CSDS_Analyses_2018_2_Scramble%20for%20the%20Horn%20of%20Africa%20%E2%80%93%20Al-Shabaab%20vs.%20Islamic%20State_\(Marsai%20V.\).pdf](https://svkk.uni-nke.hu/document/svkk-uni-nke-hu-1506332684763/CSDS_Analyses_2018_2_Scramble%20for%20the%20Horn%20of%20Africa%20%E2%80%93%20Al-Shabaab%20vs.%20Islamic%20State_(Marsai%20V.).pdf) (2019.01.23.); Omar S. Mahmood: Does the Islamic State threaten al-Shabaab's hegemony in Somalia? 2016.11.16. Forrás: <https://issafrica.org/iss-today/does-the-islamic-state-threaten-al-shabaabs-hegemony-in-somalia> (2019.01.23.)
  - 34 Adrian J. Browne: LAPSSSET. The history and politics of an eastern African megaproject. *Rift Valley Institute*. 2015. <http://riftvalley.net/download/file/fid/3897> (2019.01.23.), 9., 16., 22.o.
  - 35 Tanzania makes big onshore natural gas discovery – local newspapers. 2016.02.25. Forrás: <https://www.reuters.com/article/tanzania-gas/tanzania-makes-big-onshore-natural-gas-discovery-local-newspapers-idUSL8N16427G> (2019.01.23.)
  - 36 Mozambique to become a gas supplier to world. 2018.06.27. Forrás: <https://www.ft.com/content/d34685b2-7995-11e8-bc55-50daf11b720d> (2019.01.23.)
  - 37 Luke Patey: A Belated Boom: Uganda, Kenya, South Sudan, and prospects and risks for oil in East Africa. OIES PAPER: WPM 71 2017.05. Forrás: <https://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2017/05/A-Belated-Boom-Uganda-Kenya-South-Sudan-and-prospects-and-risks-for-oil-in-East-Africa-WPM-71.pdf> (2019.01.23.)
  - 38 East Africa's pipeline politics...
  - 39 Development of Kenya's power sector 2015–2020. 2016.05. Forrás: https://www.usaid.gov/sites/default/files/documents/1860/Kenya_Power_Sector_report.pdf (2019.01.24.) 12.o.
  - 40 Power Africa in Ethiopia. 2016.09. Forrás: https://www.usaid.gov/sites/default/files/documents/1860/EthiopiaCountryFactSheet_2016.09%20FINAL_0.pdf (2019.01.24.) 1.o.
  - 41 Marsai Viktor: Etiópia – országismertető I. Dialóg Campus, Budapest, 2020.
  - 42 Refugees and asylum-seekers from South Sudan – Total. 2018.12.31. Forrás: <https://data2.unhcr.org/en/situations/southsudan> (2019.01.24.)
  - 43 Somalia: Govt readies peacekeeping troops for South Sudan mission. 2018.11.25. Forrás: <https://www.garoweonline.com/en/news/somalia/somalia-govt-readies-peacekeeping-troops-for-south-sudan-mission> (2019.01.24.)

- 44 Asmara hosts meeting between Ethiopia, Eritrea, Somalia leaders. 2018.09.05. Forrás: <http://www.africanews.com/2018/09/05/asmara-hosts-meeting-between-ethiopia-eritrea-somalia-leaders/> (2019.01.24.)
- 45 Eritrea sanctions lifted amid growing rapprochement with Ethiopia: Security Council. 2018.11.14. Forrás: <https://www.un.org/africarenewal/news/eritrea-sanctions-lifted-amid-growing-rapprochement-ethiopia-security-council> (2019.01.24.)
- 46 Eritrea – Djibouti relations: UN hails successful regional diplomacy. 2018.09.09. Forrás: <http://www.africanews.com/2018/09/09/eritrea-djibouti-relations-un-hails-successful-regional-diplomacy/> (2019.01.24.)
- 47 Analysis of the UAE military base in Assab. Stratfor.2016.12.08. Forrás: <https://www.tesfanews.net/analysis-uae-military-base-assab-eritrea/> (2019.01.27.)
- 48 Why is UAE building a military base in Somaliland? 2017.02.22. Forrás: <https://www.bbc.com/news/av/world-africa-39051551/why-is-uae-building-a-military-base-in-somaliland> (2019.01.27.)
- 49 Turkey sets up largest overseas army base in Somalia. 2017.10.01. Forrás: <https://www.aljazeera.com/news/2017/10/turkey-sets-largest-overseas-army-base-somalia-171001073820818.html> (2019.01.27.)
- 50 Djibouti's greatest threat may come from within. 2018.03.02. Forrás: https://mg.co.za/article/2018-03-02-00-djiboutis-greatest-threat-may-come-from-within?utm_source=mandiner&utm_medium=link&utm_campaign=mandiner_201901 (2019.01.27.)
- 51 What has Eritrea got to do with the crisis in Yemen? 2016. Forrás: <https://archiveenglish.thereporterethiopia.com/content/what-has-eritrea-got-to-do-crisis-yemen> (2019.01.27.)
- 52 Sudan says committed to Yemen military campaign, weeks after signaling doubts. 2018.05.24. Forrás: <https://www.reuters.com/article/us-yemen-security-sudan-saudi/sudan-says-committed-to-yemen-military-campaign-weeks-after-signaling-doubts-idUSKCN1IP1HO> (2019.01.27.)
- 53 Interjú egy olasz kutatóval, Róma, 2017. szeptember
- 54 Saudi, UAE recruiting 1000s of African mercenaries: Report. 2018.04.17. Forrás: <https://www.presstv.com/detail/2018/04/17/558778/saudi-arabia-uae-chad-uganda-yemen-somalia-israel-united-states-mohammed-bin-salman> (2019.01.27.)
- 55 Somali Pirates Attack For 2nd Time This Year. Forrás: 2019.01.27. https://hiiraan.com/news4/2018/Oct/160735/somali_pirates_attack_for_2nd_time_this_year.aspx (2019.01.27.)
- 56 Interjú az EKSZ egyik szakértőjével, Brüsszel, 2011. október.
- 57 Minderről lásd részletesen: Hettyey András – Marsai Viktor: Szomália – állami összeomlás és konszolidációs kísérletek Afrika szarván. Publikon, Pécs, 2013.
- 58 IGAD Security Sector Program (ISSP). 2018. Forrás: <http://igadssp.org/> 2019.01.27.
- 59 Human Trafficking and Smuggling on the Horn of Africa-Central Mediterranean Route. Sahan Foundation-IGAD ISSP. 2016. Forrás: https://igad.int/attachments/1284_ISSP%20Sahan%20HST%20Report%20%2018ii2016%20FINAL%20FINAL.pdf (2019.01.27.)
- 60 Lásd erről Marsai 2019.
- 61 Global Trends – Forced Displacement 2017 Report. 2018. Forrás: <http://www.unhcr.org/5b27be547.pdf> (2019.01.27.) 14.o.
- 62 EU steps up support for Ethiopia: emergency aid for refugees, internally displaced people and to tackle natural disasters. 2018.12.17. Forrás: <https://reliefweb.int/report/ethiopia/eu-steps-support-ethiopia-emergency-aid-refugees-internally-displaced-people-and> (2019.01.31.)
- 63 Yemen's war pushing Somali refugees to return home – UN agency. 2017.05.20. Forrás: https://hiiraan.com/news4/2017/May/142226/yemen_s_war_pushing_somali_refugees_to_return_home_%E2%80%93_un_agency.aspx (2019.01.27.)

- 64 Ethiopia bans street begging by Syrians in growing numbers. 2019.01.25. Forrás: https://hiiraan.com/news4/2019/Jan/162025/ethiopia_bans_street_begging_by_syrians_in_growing_numbers.aspx (2019.01.27.)
- 65 IGAD Security Sector Program (ISSP)...
- 66 Nene Mburu: Delimitation Of The Elastic Ilemi Triangle: Pastoral Conflicts and Official Indifference in the Horn Of Africa. *African Studies Quarterly* 6, no. 4, (2003), 15-37.
- 67 S. Sudan and Ethiopia agree on joint border security force. 2008.08.02. Forrás: <http://www.sudantribune.com/spip.php?article66165> (2019.01.31.)
- 68 Erről részletesen lásd Marsai 2019.
- 69 Ethiopia Rural Productive Safety Net Project. *World Bank*, 2018. Forrás: <http://projects.worldbank.org/P163438/?lang=en&tab=overview> (2019.01.27.)
- 70 Famine declared in South Sudan. 2017.02.20. Forrás: <https://www.theguardian.com/global-development/2017/feb/20/famine-declared-in-south-sudan> (2019.01.31.)
- 71 Land invasions in Kenya portend election violence. 2017.02.16. Forrás: <https://www.economist.com/middle-east-and-africa/2017/02/16/land-invasions-in-kenya-portend-election-violence> (2019.01.31.)
- 72 Drought hits Kenyan hydroelectric output, prices set to rise. 2017.01.09. Forrás: <https://www.reuters.com/article/us-kenya-electricity-prices/drought-hits-kenyan-hydroelectric-output-prices-set-to-rise-idUSKBN14T1GP> (2019.01.27.)
- 73 The Grand Ethiopian Renaissance Dam Fact Sheet. 2014.02.24. Forrás: <https://www.internationalrivers.org/resources/the-grand-ethiopian-renaissance-dam-fact-sheet-8213> (2019.01.31.)
- 74 „Horrendous” floods cut off Somali town, river waters still rising. 2016.05.21. Forrás: http://hiiraan.com/news4/2016/May/105548/_horrendous_floods_cut_off_somali_town_river_waters_still_rising.aspx (2019.01.27.)
- 75 Interjú az IGAD egyik munkatársával, Addisz-Abeba, 2018. április.
- 76 East Africa emerges as the leading destination for FDI on the continent. 2018.11.18. Forrás: <https://www.theeastafrican.co.ke/business/East-Africa-emerges-as-the-leading-destination-for-FDI/2560-4857346-1nerajz/index.html> (2019.01.31.)
- 77 Interjú egy egyetemi professzorral, Nairobi, 2019. január. Auditor: Chinese debt could lead to loss of Mombasa port. 2018.12.20. Forrás: <https://www.standardmedia.co.ke/article/2001306878/how-china-could-be-handed-mombasa-port-for-free> (2019.01.31.)
- 78 UAE port deal with Somaliland stirs up trouble in the Horn. 2018.05.18. Forrás: <https://reliefweb.int/report/somalia/uae-port-deal-somaliland-stirs-trouble-horn> (2019.01.31.)
- 79 Rashid Abdi: A Dangerous Gulf in the Horn: How the Inter-Arab Crisis is Fuelling Regional Tensions. 2017.08.03. Forrás: <https://www.crisisgroup.org/middle-east-north-africa/gulf-and-arabian-peninsula/dangerous-gulf-horn-how-inter-arab-crisis-fuelling-regional-tensions> (2019.01.31.); Mahad Wasuge: Turkey’s Assistance Modell in Somalia. 2016. Forrás: <http://www.heritageinstitute.org/wp-content/uploads/2016/02/Turkeys-Assistance-Model-in-Somalia-Achieving-Much-With-Little-1.pdf> (2019.01.31.)
- 80 Rashid Abdi id.
- 81 Interjúk diplomatakákkal és elemzőkkel, Kairó, 2016. október, 2018. március.
- 82 Interjú egy egyiptomi diplomatával, Kairó, 2016. október.
- 83 Leaders of Ethiopia, Eritrea sign accord in Saudi Arabia. 2018.09.16. Forrás: https://hiiraan.com/news4/2018/Sept/160144/leaders_of_ethiopia_eritrea_sign_accord_in_saudi_arabia.aspx (2019.02.01.)
- 84 UAE to give Ethiopia \$3 billion in aid and investments. 2018.06.16. Forrás: <https://af.reuters.com/article/africaTech/idAFKBN1JC07G-OZABS> (2019.02.01.)

Felhasznált irodalom

- Abdi, Rashid (2017): A Dangerous Gulf in the Horn: How the Inter-Arab Crisis is Fuelling Regional Tensions. 2017.08.03. Forrás: <https://www.crisisgroup.org/middle-east-north-africa/gulf-and-arabian-peninsula/dangerous-gulf-horn-how-inter-arab-crisis-fuelling-regional-tensions> (2019.01.31.);
- Al-Shabaab as a Transnational Security Threat, IGAD ISSP – Sahan (2016). 2016.02., Forrás: <http://www.igadssp.org/index.php/documentation/reports/igad-report-al-shabaab-as-a-transnational-security-threat?layout=table> (2019.01.23.)
- Al-Shabaab Five Years after Westgate: Still a Menace in East Africa (2018). 2018.09.21. Forrás: <https://www.crisisgroup.org/africa/horn-africa/kenya/265-al-shabaab-five-years-after-westgate-still-menace-east-africa> (2019.01.23.)
- Analysis of the UAE military base in Assab (2016). Stratfor.2016.12.08. Forrás: <https://www.tesfanews.net/analysis-uae-military-base-assab-eritrea/> (2019.01.27.)
- Asmara hosts meeting between Ethiopia, Eritrea, Somalia leaders (2018). 2018.09.05. Forrás: <http://www.africanews.com/2018/09/05/asmara-hosts-meeting-between-ethiopia-eritrea-somalia-leaders/> (2019.01.24.)
- Auditor: Chinese debt could lead to loss of Mombasa port (2018). 2018.12.20. Forrás: <https://www.standardmedia.co.ke/article/2001306878/how-china-could-be-handed-mombasa-port-for-free> (2019.01.31.)
- Botha, Anneli (2014): Radicalisation in Kenya: Recruitment to al-Shabaab and the Mombasa Republican Council. 2014.09.04. Forrás: <https://issafrica.org/research/papers/radicalisation-in-kenya-recruitment-to-al-shabaab-and-the-mombasa-republican-council> (2019.01.23.)
- Browne, Adrian J. (2015): LAPSET. The history and politics of an eastern African megaproject. *Rift Valley Institute*. <http://riftvalley.net/download/file/fid/3897> (2019.01.23.)
- Buzan, Barry (1987): *People, States, and Fear*. Wheatsheaf, Brighton.
- Buzan, Barry – Waewer, Ole – de Wilde, Jaap: Security (1998): *Security. A New Framework for Analysis*. Lynne Rienner Publishers, London.
- Buzan, Barry – Waewer, Ole (2003): *Regions and Powers*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Clapham, Christopher (2017): *The Horn of Africa. State Formation and Decay*. Hurst and Company, London
- Development of Kenya's power sector 2015-2020 (2016). 2016.05. Forrás: https://www.usaid.gov/sites/default/files/documents/1860/Kenya_Power_Sector_report.pdf (2019.01.24.)
- Djibouti's greatest threat may come from within (2018). 2018.03.02. Forrás: https://mg.co.za/article/2018-03-02-00-djiboutis-greatest-threat-may-come-from-within?utm_source=mandiner&utm_medium=link&utm_campaign=mandiner_201901 (2019.01.27.)
- Drought hits Kenyan hydroelectric output, prices set to rise (2017). 2017.01.09. Forrás: <https://www.reuters.com/article/us-kenya-electricity-prices/drought-hits-kenyan-hydroelectric-output-prices-set-to-rise-idUSKBN14T1GP> (2019.01.27.)
- East Africa's pipeline politics in 2016 (2016). 2016.01.15. Forrás: <https://globalriskinsights.com/2016/01/east-africas-pipeline-politics-in-2016/> (2019.01.23.)
- Eritrea – Djibouti relations: UN hails successful regional diplomacy (2018). 2018.09.09. Forrás: <http://www.africanews.com/2018/09/09/eritrea-djibouti-relations-un-hails-successful-regional-diplomacy/> (2019.01.24.)
- Eritrea sanctions lifted amid growing rapprochement with Ethiopia: Security Council (2018). 2018.11.14. Forrás: <https://www.un.org/africarenewal/news/eritrea-sanctions-lifted-amid-growing-rapprochement-ethiopia-security-council> (2019.01.24.)
- Ethiopia Rural Productive Safety Net Project (2018). *World Bank*. Forrás: <http://projects.worldbank.org/P163438/?lang=en&tab=overview> (2019.01.27.)

- EU steps up support for Ethiopia: emergency aid for refugees, internally displaced people and to tackle natural disasters (2018). 2018.12.17. Forrás: <https://reliefweb.int/report/ethiopia/eu-steps-support-ethiopia-emergency-aid-refugees-internally-displaced-people-and> (2019.01.31.)
- Fabricius, Peter (2018): Is another Boko Haram or al-Shabaab erupting in Mozambique? 2018.06.14. Forrás: <https://issafrica.org/iss-today/is-another-boko-haram-or-al-shabaab-erupting-in-mozambique> (2019.01.23.)
- Famine declared in South Sudan (2017). 2017.02.20. Forrás: <https://www.theguardian.com/global-development/2017/feb/20/famine-declared-in-south-sudan> (2019.01.31.)
- Gazdag Ferenc (szerk.) (2011): *Biztonsági tanulmányok – Biztonságpolitika*. ZMNE, Budapest.
- Gazdag Ferenc – Remek Éva (2018): *A biztonsági tanulmányok alapjai*. Dialóg Campus, Budapest.
- Global Trends – Forced Displacement 2017 Report. (2018). Forrás: <http://www.unhcr.org/5b27be547.pdf> (2019.01.27.)
- Hansen, Stig Jarle (2013): *Al-Shabaab in Somalia*. Hurst, London.
- Hettyey András – Marsai Viktor (2013): *Szomália – állami összeomlás és konszolidációs kísérletek Afrika szarván*. Publikon, Pécs.
- Hettyey András – Marsai Viktor (2014): Afrika és a regionális biztonsági komplexumok elmélete. In: Háda Béla – Tóth Péter: *Regionális biztonsági tanulmányok*. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 189-206.
- „Horrendous” floods cut off Somali town, river waters still rising (2016). 2016.05.21. Forrás: http://hiiraan.com/news4/2016/May/105548/_horrendous_floods_cut_off_somali_town_river_waters_still_rising.aspx (2019.01.27.)
- Human Trafficking and Smuggling on the Horn of Africa-Central Mediterranean Route. Sahan Foundation-IGAD ISSP. (2016). Forrás: https://igad.int/attachments/1284_ISSP%20Sahan%20HST%20Report%20%2018ii2016%20FINAL%20FINAL.pdf (2019.01.27.)
- IGAD Security Sector Program (ISSP). (2018). Forrás: <http://igadssp.org/> 2019.01.27.
- Journey to Extremism in Africa (2017). Forrás: <https://journey-to-extremism.undp.org/content/downloads/UNDP-JourneyToExtremism-report-2017-english.pdf> (2019.01.23.)
- Kenya attack: 21 confirmed dead in DusitD2 hotel siege (2019). 2019.01.16. Forrás: <https://www.bbc.com/news/world-africa-46888682> (2019.01.23.)
- Land invasions in Kenya portend election violence (2017). 2017.02.16. Forrás: <https://www.economist.com/middle-east-and-africa/2017/02/16/land-invasions-in-kenya-portend-election-violence> (2019.01.31.)
- Leaders of Ethiopia, Eritrea sign accord in Saudi Arabia (2018). 2018.09.16. Forrás: https://hiiraan.com/news4/2018/Sept/160144/leaders_of_ethiopia_eritrea_sign_accord_in_saudi_arabia.aspx (2019.02.01.)
- Mahmood, Omar S. (2016): Does the Islamic State threaten al-Shabaab’s hegemony in Somalia? 2016.11.16. Forrás: <https://issafrica.org/iss-today/does-the-islamic-state-threaten-al-shabaabs-hegemony-in-somalia> (2019.01.23.)
- Marsai Viktor (2014): A 2014-es jubileumi Fragile (Failed) States Index és tanulságai. *Nemzet és Biztonság*, 2014/4. szám, 30-36.
- Marsai Viktor (2017): Régi-új frontvonalak: Etiópia és a szélsőséges iszlamisták, [online], *SVKK Elemzések* 2017/17. Forrás: http://archiv.netk.uni-nke.hu/uploads/media_items/svkk-elemzesek-2017-17-etiopia-es-a-szelsoseges-iszlamistak-marsai-v.original.pdf (2019.01.23.)
- Marsai Viktor (2018): Scramble for the Horn of Africa – Al-Shabaab vs. Islamic State, CSDS Analysis 2018/2. Forrás: [https://svkk.uni-nke.hu/document/svkk-uni-nke-hu-1506332684763/CSDS_Analyses_2018_2_Scramble%20for%20the%20Horn%20of%20Africa%20%E2%80%93%20Al-Shabaab%20vs.%20Islamic%20State_\(Marsai%20V\).pdf](https://svkk.uni-nke.hu/document/svkk-uni-nke-hu-1506332684763/CSDS_Analyses_2018_2_Scramble%20for%20the%20Horn%20of%20Africa%20%E2%80%93%20Al-Shabaab%20vs.%20Islamic%20State_(Marsai%20V).pdf) (2019.01.23.)

- Marsai Viktor (2018): A radikális iszlamista csoportok Kenyában – az as-Sabáb regionalizációja. *Kültügyi Szemle*, XVII. évf. 1. szám (2018 tavasz), 106-122.
- Marsai Viktor (2020): Etiópia – országismertető I. Dialóg Campus, Budapest.
- Mburu, Nene (2003): Delimitation of The Elastic Ilemi Triangle: Pastoral Conflicts and Official Indifference in the Horn of Africa. *African Studies Quarterly* 6, no. 4, 15-37.
- Mozambique to become a gas supplier to world (2018). 2018.06.27. Forrás: <https://www.ft.com/content/d34685b2-7995-11e8-bc55-50daf11b720d> (2019.01.23.)
- Pásztor Szabolcs (2017): Demográfiai trendek a szubszaharai régióban. In Biedermann Zsuzsanna – Kiss Judit (szerk.): *Szubszaharai Afrika gazdasága a 21. században*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 35-56.
- Patey, Luke (2017): A Belated Boom: Uganda, Kenya, South Sudan, and prospects and risks for oil in East Africa. OIES PAPER: WPM 71 2017.05. Forrás: <https://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2017/05/A-Belated-Boom-Uganda-Kenya-South-Sudan-and-prospects-and-risks-for-oil-in-East-Africa-WPM-71.pdf> (2019.01.23.)
- Power Africa in Ethiopia (2016). 2016.09. Forrás: https://www.usaid.gov/sites/default/files/documents/1860/EthiopiaCountryFactSheet__2016.09%20FINAL_0.pdf (2019.01.24.)
- Refugees and asylum-seekers from South Sudan – Total (2018). 2018.12.31. Forrás: <https://data2.unhcr.org/en/situations/southsudan> (2019.01.24.)
- Saudi, UAE recruiting 1000s of African mercenaries: Report (2018). 2018.04.17. Forrás: <https://www.presstv.com/detail/2018/04/17/558778/saudi-arabia-uae-chad-uganda-yemen-somalia-israel-united-states-mohammed-bin-salman> (2019.01.27.)
- Somalia: Govt readies peacekeeping troops for South Sudan mission (2018). 2018.11.25. Forrás: <https://www.garoweonline.com/en/news/somalia-somalia-govt-readies-peacekeeping-troops-for-south-sudan-mission> (2019.01.24.)
- Somalia no longer a failed state, just a fragile one, says UN, 2015.12.23. Forrás: <https://www.theguardian.com/world/2015/dec/23/somalia-no-longer-a-failed-state-just-a-fragile-one-says-un> (2019.01.21.)
- Somali Pirates Attack For 2nd Time This Year (2019). 2019.01.27. Forrás: https://hiiraan.com/news/4/2018/Oct/160735/somali_pirates_attack_for_2nd_time_this_year.aspx (2019.01.27.)
- Sudan says committed to Yemen military campaign, weeks after signaling doubts (2018). 2018.05.24. Forrás: <https://www.reuters.com/article/us-yemen-security-sudan-saudi/sudan-says-committed-to-yemen-military-campaign-weeks-after-signaling-doubts-idUSKC-N1IPIHO> (2019.01.27.)
- Szilágyi István (2013): *Geopolitika*. Publikon, Pécs.
- Tanzania makes big onshore natural gas discovery – local newspapers (2016). 2016.02.25. Forrás: <https://www.reuters.com/article/tanzania-gas/tanzania-makes-big-onshore-natural-gas-discovery-local-newspapers-idUSL8N16427G> (2019.01.23.)
- Tarrósy István (2011): *Kelet-Afrika a fejlődés útján*. Publikon, Pécs.
- Tarrósy István (2018): Térségi biztonsági kérdések és megoldások az afrikai kontinensen – az Afrikai Unió és a Regionális Gazdasági Közösségek (RECS) biztonsági architektúrája. *Afrika Tanulmányok*, 2018/I-III. szám, 5-30.
- The Grand Ethiopian Renaissance Dam Fact Sheet (2014). 2014.02.24. Forrás: <https://www.internationalrivers.org/resources/the-grand-ethiopian-renaissance-dam-fact-sheet-8213> (2019.01.31.)
- Turkey sets up largest overseas army base in Somalia (2017). 2017.10.01. Forrás: <https://www.aljazeera.com/news/2017/10/turkey-sets-largest-overseas-army-base-somalia-171001073820818.html> (2019.01.27.)
- UAE port deal with Somaliland stirs up trouble in the Horn (2018). 2018.05.18. Forrás: <https://reliefweb.int/report/somalia/uae-port-deal-somaliland-stirs-trouble-horn> (2019.01.31.)

- UAE to give Ethiopia \$3 billion in aid and investments (2018). 2018.06.16. Forrás: <https://af.reuters.com/article/africaTech/idAFKBN1JC07G-OZABS> (2019.02.01.)
- Wasuge, Mahad (2016): Turkey's Assistance Modell in Somalia. Forrás: <http://www.heritageinstitute.org/wp-content/uploads/2016/02/Turkeys-Assistance-Model-in-Somalia-Achieving-Much-With-Little1-1.pdf> (2019.01.31.)
- What has Eritrea got to do with the crisis in Yemen? (2016). Forrás: <https://archiveenglish.thereporterethiopia.com/content/what-has-eritrea-got-do-crisis-yemen> (2019.01.27.)
- Why is UAE building a military base in Somaliland? (2017) 2017.02.22. Forrás: <https://www.bbc.com/news/av/world-africa-39051551/why-is-uae-building-a-military-base-in-somaliland> (2019.01.27.)
- Williams, Paul D. (2018): Fighting for Peace in Somalia. Oxford University Press, Oxford.
- Yemen's war pushing Somali refugees to return home – UN agency (2017). 2017.05.20. Forrás: https://hiiraan.com/news4/2017/May/142226/yemen_s_war_pushing_somali_refugees_to_return_home_%E2%80%93_un_agency.aspx (2019.01.27.)

English Abstract

The beginning of beautiful friendships. The changing borders of the East African Regional Security Complex in the 21st Century.

Nowadays the East African Regional Security Complex (RSC) is going through a radical reshaping: we can observe an increasing interdependency among the countries of the region and the expanding boundaries of the RSC which are deeply affected by the political and security processes of the Arabian Peninsula, North and Southern-East Africa. Although it is too early to declare the birth of a new RSC, it is obvious that the original geographic frameworks of the analysis are not sustainable any more.

A szerzőről

Ph.D., A Nemzeti Közszolgálati Egyetem adjunktusa és a Migrációkutató Intézet vezető kutatója.

About the Author

Ph.D., Assistant Professor, National University of Public Service. Senior Researcher, Migration Research Institute, Budapest.

marsaiviktor@yahoo.com

publikon
KIADÓ

SZOMÁLIA

ÁLLAMI ÖSSZEOMLÁS ÉS KONSZOLIDÁCIÓS KÍSÉRLETEK AFRIKA SZARVÁN

MARSAI VIKTOR – HETTYEY ANDRÁS

Magyar Külügyi Intézet
Hungarian Institute of International Affairs

Szomália kapcsán mindenki hozzászólt a rossz hírekhez. Háború, kalózkodás, merényletek, robbantás, államkudarc, lázadók, iszlamisták, a „Nyugat” csődje – ezek azok a fogalmak, amelyeket a legtöbben ehhez a kelet-afrikai országhoz kapcsolnak.

De melyek azok az okok, amelyek ide vezettek, és hogyan élnek az emberek Afrika Szarván? Két fiatal kutató, Marsai Viktor és Hettyey András ezekre a kérdésekre igyekeznek választ találni ebben a kötetben. A könyv elsősorban a közelmúlt fókuszál, arra az 1991 óta eltelt mintegy húsz esztendőre, amelynek során Szomáliában nem létezett hatékony központi kormányzat. Az államkudarc éveiben politikusok mellett (és gyakran helyett) hadurak, lázadók, kalózkodók, mérsékelt iszlamisták és radikális terroristák vették át a főszerepet, de az események háttérében felsejelenek a saját érdekeik mentén politizáló környező országok, a sokáig elhibázott stratégiát követő Amerikai Egyesült Államok, az Európai Unió, és a jó szándékú, de hatástalan ENSZ is. A kötet a nehézségek ellenére óvatosan optimista az utóbbi két év fejleményeit látva, különösen az új szomáliai kormánnyal kapcsolatban, amelynek jó esélye van a tragikus sorsú ország stabilizálására.

A kötet célja, hogy a magyar olvasó egy olyan tudományos igényű ismeretterjesztő munkát kapjon a kezébe, amelynek segítségével egy átfogóbb, teljesebb képet kaphat az Afrika Szarván zajló eseményekről.

www.publikon.hu